

Slimme streken

De kracht van het platteland

Gert-Jan Hospers

Colofon

Auteur Gert-Jan Hospers
Vormgeving Open communicatiebureau
Uitgever Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen
Druk Drukkerij Van Gorcum, Raalte

ISBN 9789023255949

NUR 904

eerste druk, mei 2018

© 2018, Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Hij werkte zich half dood
op het platteland om in de
stad te kunnen wonen,
waar hij zich half dood
werkte om op het platteland
te kunnen wonen

Inhoudsopgave

Leven op het platteland	6
Het buiten de steden gelegen land Het platteland voorbij de clichés	
1 Landbouw: de boer appt voort	12
De idylle van de loeiende koeien Smart farming en eten met geweten Boer zoekt Boer en ecomodernisme Laat de klant zich royaler gedragen	
2 Natuur: van buiten word je beter	28
Waarom houden we zo van groen? Beschermen, beleven en benutten De landschapspijn van stedelingen In een tuin moet wel gewerkt worden	
3 Vrije tijd: van keet tot camping	42
Keten, sporten en brommers kiek'n De festivalisering van het platteland Hoevetoerisme en de Chinese markt Maak nog meer werk van vrije tijd	
4 Wonen: creatief met krimp	58
Vertrekkers en gewortelde blijvers Het belang van adaptieve planning Veiligheid vraagt om duurzaamheid Wonen waar anderen recreëren	

5 Voorzieningen: op e-bikeafstand	74
Sluit de basisschool, sluit het dorp?	
Van beschikbaar naar bereikbaar	
Het belang van ontmoetingsplekken	
De stad is eigenlijk altijd dichtbij	
6 Economie: ruimte voor pioniers	90
Boeren, bouwvakkers en buitenlui	
Verborg en kampioenen in het groen	
Snel internet voor cottage industries	
Een goede verbinding is het halve werk	
7 Samenleving: een helpende hand	104
Van dorpsquiz tot zorgvoorziening	
Buurdorpen en kerktorenpolitiek	
Hulpvaardig onder voorwaarden	
Feiten en fabels over noaberschap	
Leren van het platteland	120
Slimme streken in overvloed	
Naar een stad-landsymbiose	
Literatuur- en fotoverwijzingen	126
Dankwoord	134

Leven op het platteland

'Kloof tussen stad en provincie wordt groter', 'Dorpen blijven vergrijzen, verstedelijking zet door', 'Wat te doen tegen de leegloop van het platteland?'... Zomaar enkele koppen uit de media waaruit blijkt dat de tegenstelling tussen stad en platteland wordt gekoesterd. Maar hoeveel verschillen stad en land tegenwoordig nog van elkaar? Is het leven in het landelijk gebied echt zoveel anders dan in de grote steden? En is de toekomst aan de stad, zoals deskundigen beweren? Aan dergelijke vragen is dit boekje gewijd. We gaan op zoek naar het specifieke karakter van het platteland. Dat doen we aan de hand van inzichten uit de sociale geografie, relevante cijfers en praktijkvoorbeelden, uit Nederland en Europa. Lezers die geïnteresseerd zijn in doorwrochte analyses, verhelderende schema's en statistische bewijsvoering moeten we teleurstellen. Het boekje is anekdotisch van aard en slechts bedoeld om de lezer aan het denken te zetten. Dat is hard nodig, want er zijn maar weinig beelden zo hardnekkig als die over het onderscheid tussen stad en platteland.

Het buiten de steden gelegen land

De vooroordelen over stad en land zijn zo oud als de weg naar Rome. Letterlijk, want de Romeinen plaatsten de rust van het platteland steevast tegenover de bedrijvigheid van de stad. Rijke patriciërs ontvluchtten 's zomers de hectiek van Rome om zich op het uitgestrekte boerenland te kunnen wijden aan geestesarbeid. Het landleven ('vita rustica') – inderdaad: het woord 'rustiek' heeft een Latijnse oorsprong – werd verheerlijkt ten opzichte van het stadsleven ('vita urbana'). Sindsdien ziet men het platteland graag als contramal van de stad. Niet dat iedereen zoveel opheeft met de stilte en ruimte van het landelijk gebied. 'Het platteland is nergens goed voor. Overdag verveelt men zich er te pletter en 's nachts is men er bang', verzuchtte de Franse schrijver Tristan Bernard. Of neem Rotterdammer Jules Deelder die het platteland eens omschreef als 'iets waar ik langskom als ik op weg ben van de ene stad naar de andere'. De clichés over de stad zijn ook niet van de lucht. Zo'n vijf eeuwen terug verklaarde humanist en filosoof Desiderius Erasmus: 'Een grote stad betekent grote eenzaamheid.' En de Duits-Zwitserse componist Cédric Dumont merkte cynisch op: 'Lente in de grote stad: men hoort 's morgens de vogels hoesten.'

Maar voordat we verdergaan: wat bedoelen we eigenlijk met 'platteland'? Etymologisch gezien is het woord een leenvertaling uit de veertiende eeuw, afkomstig van de Franse combinatie 'plat pays', wat zoveel betekent als 'onbebouwd land'. Als we Van Dale Online, het woordenboek op internet, raadplegen, dan treffen we de volgende definitie aan: 'het buiten de steden gelegen land'. In de papieren Van Dale-editie van 2005 is de definitie van het woord platteland iets uitgebreider. Het wordt aangeduid als 'het open veld, het buiten de steden gelegen land dat minder dichtbevolkt is'. Dat geeft iets meer houvast, want het suggereert dat het platteland meer is dan alleen een stuk land dat buiten de stad ligt. Het is er tevens minder dichtbevolkt, wat duidelijk maakt dat het gebied ook andersoortige sociaal-demografische kenmerken heeft. Als we het over het platteland hebben, zijn dus enerzijds de landschappelijke aspecten relevant: het platteland als een weidse ruimte buiten de stad, een landelijke omgeving. Anderzijds gaat het om bevolkingsdichtheid: op het platteland vind je relatief minder mensen dan in de stad. In dit boekje komen de ruimtelijke en maatschappelijke kanten van het platteland beide aan bod.

Het platteland voorbij de clichés

Het stad versus land-denken is overzichtelijk, schept orde en maakt het mogelijk stelling te nemen. Dat is een handig startpunt voor discussies in de politiek, in de media of binnen de kring van familie en vrienden. Maar het is de vraag of het tegen elkaar afzetten van stad en platteland recht doet aan de realiteit. Bovendien worden beelden makkelijk feiten, want als mensen aannemen dat iets waar is, beschouwen ze de wereld vanuit dat perspectief en handelen ze ernaar. Anders gezegd: iemand die denkt dat het hele platteland krimpt, ziet elk huis dat er te koop staat, elke hoogbejaarde dorpeling achter een rollator en elk leegstaand pand in het buitengebied als een bevestiging van dat beeld. Dit 'zie je wel'-effect is risicovol, want als iedereen zo redeneert, krijg je een 'self-fulfilling prophecy'. In dit boekje doen we een aanzet om de heersende beelden te vervangen door feiten. We zijn geïnteresseerd in het platteland voorbij de clichés. Om er grip op te krijgen, hebben we zeven deelthema's geselecteerd: landbouw, natuur, vrije tijd, economie, wonen, voorzieningen en samenleving. De onderwerpen komen allemaal in een apart hoofdstuk aan de orde. De hoofdstukken zijn zo geschreven dat ze los van elkaar gelezen kunnen worden.

Om te voorkomen dat we blijven hangen in abstracties en algemeenheden over het platteland, maken we per deelthema een uitstapje naar de praktijk. In kaders behandelen we telkens de situatie in de gemeente Hardenberg, een vitale plattelandsgeregio in de provincie Overijssel. Qua oppervlakte is het een omvangrijke gemeente: met 317 km² is het gebied in de noordoosthoek van ons land ruim drie keer zo groot als Den Haag of Utrecht. Maar de bevolkingsdichtheid van Hardenberg is een stuk lager: de gemeente telt niet meer dan 60.000 inwoners die verspreid over 29 kernen wonen. Ruimte in overvloed dus, daar in Hardenberg. Er is een hoop landbouw, volop bedrijvigheid en het landschap nodigt uit tot toerisme en recreatie.

De inwoners zijn gehecht aan de plek waar ze wonen en voelen zich betrokken bij het wel en wee van de lokale gemeenschap. Tegelijkertijd komen ze voor werk en voorzieningen regelmatig in de grotere kernen ('stad' Hardenberg en Dedemsvaart) of nabijgelegen steden, zoals Zwolle en Almelo. Het landelijke karakter, de kleine kernstructuur en de interactie met de stad maken Hardenberg tot een plattelandsregio bij uitstek. De gemeente staat model voor andere rurale gebieden in Nederland en is daarom een interessante casus om het platteland voorbij de clichés te verkennen.

Rust en ruimte, loeiende koeien en noaberschap. Over clichés heeft het platteland niet te klagen. De stad zou staan voor moderniteit, dynamiek en vertier, het platteland voor natuur, landbouw en tradities. Maar klopt dat beeld nog wel? Dit boek laat zien dat de verschillen tussen stad en land minder groot zijn dan vaak wordt beweerd. Het platteland is steeds meer verstedelijkt. Zelfs in de meest afgelegen dorpen zijn inwoners verbonden met de 'global village'. En in de dorpscoreca kun je naast schnitzels gewoon sushi en street food krijgen. Op sommige terreinen loopt het platteland zelfs voor op de stad. Zo zijn er maar weinig sectoren waarin technologie zo'n grote rol speelt als in de landbouw. Met hun robots, drones en agro-apps zijn boeren ware hightechondernemers geworden. Voor vernieuwing op het gebied van mobiliteit, energie en ouderenzorg moet je ook op het platteland zijn. Dorpelingen maken gebruik van deelauto's, verenigen zich in energiecoöperaties of zetten zorgvoorzieningen nieuwe stijl op. Het zijn 'slimme streken' waarvan stadsbewoners nog wat kunnen leren. Wordt het niet eens tijd voor de verlandelijking van de stad?

Slimme streken: de kracht van het platteland is verplichte kost voor opiniemakers, adviseurs en mensen die werkzaam zijn bij rijk, provincie en gemeenten. Daarnaast is het boek een aanrader voor verstokte stedelingen die het platteland alleen maar kennen van vakantie.

Prof.dr. Gert-Jan Hospers (Enschede, 1974) is bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit en economisch geograaf aan de Universiteit Twente. Verder is hij directeur van Stichting Stad en Regio, een stichting die zich inzet voor stedelijke en regionale ontwikkeling op menselijke maat. Hij heeft diverse boeken geschreven, onder meer over gevoelsgeografie, citymarketing, demografische krimp en kustregio's.

